

Povídky

Růžena Svobodová

Růžena Svobodová

**Růžena
Svobodová**

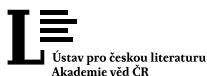
Povídky

**Povídky (1891–1895) /
Marné lásky / Pokojný dům**

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Vychází s finanční podporou Akademie věd ČR a Ministerstva kultury ČR.

Při práci na publikaci byly využity zdroje výzkumné infrastruktury
Česká literární bibliografie (kód ORJ: 90243).

Ediční příprava a komentář Martin Tichý a Radek Touš
Vědecká redakce Jiří Flaišman a Michal Topor

Editors © Martin Tichý, Radek Touš, 2024
Commentaries © Martin Tichý, Radek Touš, 2024

Cover art reprography © Památník národního písemnictví, Umělecké sbírky, 2024
© Nadační fond Česká knižnice, 2024
© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024
© Host — vydavatelství, s. r. o., 2024 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2298-9 (PDF)

POVÍDKY (1891–1895)

I

Po točitých schodech, vedoucích ke druhému patru jednoho z pražských novějších domů, stavěných bez nádhery malými kapitalisty, zvolna oddychuje stoupal asi třicetiletý muž, vysoký, přímý a hezky urostlý, s tváří pěknou, zdravou, pevně udělanou, která se leskla nepřírozenou jí radostí, úsměvem, který jí neslušel. V ruce nesl svazeček květin, koupených před chvílí ve velkém květinářském závodě, nastrkaných na drátech a uměle oškubaných. Když došel až ke dveřím, na nichž byla přibita špinavá navštívenka se jménem Marie Máchová, vzpřímil se, urovnal nákrčník, sáhl na náprsní kapsu, kde zachrastil arch dobře složeného papíru, přivoněl vnitřním rozčilením ke květinám a zazvonil.

Mladý hoch, gymnazista, který se nedávno zamiloval (a proto i doma chodil pečlivě ustrojen), otevřel prudce dvěře.

„Vejděte, pane doktore,“ zval gymnazista vlídně pána s květinami.

„Nazdar!“ odpověděl tento. Podal mu ruku a zaklepal tiše na dvěře pokoje.

„Nikdo tam není,“ řekl hoch, „jen vejděte!“

„A kde je Aninka?“ otázal se doktor. Z jeho tváře na chvíli zmizela ona lesknoucí se radost, čímž se stal mnohem hezcím.

„Je někde ve městě,“ odpověděl hoch, „ale brzo přijde. Ona vás tak záhy nečekala.“

Doktor vešel do pokoje, usedl na podanou židli, položil ruce na kolena, jako by se chtěl dát s tou kytkou fotografovat, a zvolna otáčel zdravou, růžovou svou tvář s černým knírem a hnědýma očima tak, jako by byl daroval včera lidem, kteří zde bydleli, svou podobiznu v rámečku a nyní pátral, kam ji pověsili.

Za chvíli, ještě ve dveřích se upravujíc, paní domu veběhla spěšně do pokoje. Byla nevelká, černovlasá, ještě hezká a měla velice těkavé oči, jako mají všechny ženy, které stále chtějí něco nového vědět i a všemu přikládají veliké důležitosti.

„Ach, pan doktor!“ vykřikla udiveně, jako by ho byli vytáhli ze zaspané šachty, ačkoliv k nim chodil téměř denně. Doktor Kučera byl ženichem její dcery. Svatba byla ustanovena hned po jeho jmenování komisařem, které stále očekával.

„Pan doktor přišel dnes trochu dříve, a Aninka není doma,“ řekla paní Máchová protahujíc poslední slova. „Musíte zatím vzítí zavděk a bavit se se starou.“

Doktor, jakmile pozdravil, usedl zase ani nedutaje a uložil obě ruce na kolena. Obličej jeho se rozjasnil, ale ten obličej nebyl stvořen k úsměvu, jako není bílý slunečník pro déšť. Jeho tvář stala se bezvýraznou, když se smál. Jako děti, které si navykly nezpůsobu, rád by ho byl leckdy známý okřikl: „Co to děláš? Zůstane ti to!“ Doktor se smál tak, jako by si byl vypláchl kamencem ústa a ona se mu stahovala.

„A Aninka dostane zase pugét,“ podotkla Máchová ukazujíc prstem na kytici a usedajíc na nízkou pohovku s polámanými péry a roztrhaným povlakem.

„To já neměla toho štěstí za svých mladých let. Můj byl dobrák, ale aby mně byl udělal sebemenší radost, za šesták datlí aby byl přinesl nebo lístek do divadla, nějaký pamlsek, oříškový rohlíček, já je ráda, nebo brůžku, jednou se mi líbila taková hezká, dvě holubičky se líbaly, ale — to ne! Já říkám Anně: ‚Ty máš, holka, ve všem štěstí!‘ Tak co je nového?“ řekla nakonec, aby přiměla svého hosta k odpovědi. Na to on, zdá se, čekal.

„Dnes mám novinu!“ pravil radostně a sáhl do náprsní kapsy pro arch. Pak dodal slavnostně se tváře: „Jmenování přišlo!“

„Snad ne!“ vykřikla paní Máchová a vyskočila z pohovky s polámanými péry. „Tak přece! Konečně! To jsem sama ráda!“ mluvila vzrušeně poddávajíc se radosti a hlas její přeskakoval do všech tónů. „Koukej, pojd' sem, Jeníku! Pan doktor povýšil!“ volala do druhého pokoje na hocha, který nelibě vyrušen (psal právě na desky starých příprav stenografický náčrtek milostného dopisu a přemýšlel, má-li nadepsati: „Zbožňovaná dívko!“ nebo: „Ideále mých snů!“) přišel stahuje si nakrčenou vestu. Podal ruku doktorovi.

„Gratuluji!“ řekl jako ze spaní, jen pod vnějším dojmem matčiných slov, obrátil se a vcházeje do druhého pokoje rozhodl se, že napíše: „Ideále světlých mých snů! Vladařko má!“

Paní Máchová po veliké, právě přestálé radosti najednou zvážněla.

„Dobře, pane doktore, že s vámi mohu nyní promluvit o samotě několik slov!“ řekla a šla si vyndat ze skříně velký kapesní šátek ještě z výbavy, s monogramem ze samých pomněnek, kdyby se stalo a náhodou se rozplakala; roztřepala ho a usedla do sešlé pohovky.

„Již dávno chtěla jsem s vámi promluvit!“ počala slavnostně a smutně, aby se její posluchač horšího domníval, než skutečně přijde, a tím se příliš nepoplašil. „Vy víte, jaké soužení na nás Pánbůh seslal!“ pokračovala a ukázalo se, že nešla pro velký šátek, ještě z výbavy (s pomněnkovým monogramem), marně. „Můj muž, dej mu pánbůh nebe, nebyl hospodář, a také neštěstí na nás trhl. Já bych byla dětem aspoň něco ráda uchovala, ale nešlo to, nedalo se. Sotva tak že jsem po muži dluhy zaplatila a že jsme podnes taktak živi. A když Annu vdám — co si počnu? Nám by bylo bez ní moc a moc bídně a taky bych se nerada od jediné dcery odloučila. To jsem vám chtěla říci, pane doktore, jako matka, byla to má povinnost!“

Paní Máchová domluvila slova dávno v noci promyšlená. Doktor seděl beze slova a jeho růžová tvář hodně zvážněla. Jeho radosti přivázali na šíji kámen. Po chvíli, ať už si myslel cokoli, cítil, že jest nutno, aby něco řekl.

„Nikdy jsem se po penězích netáhal!“ řekl pochmurně a položil kytičku na stůl.

„Ach, já jsem přesvědčena!“ odpověděla trochu užaslá paní Máchová. „Ale byla to má povinnost.“ Usmála se. „Neporozuměl mi zcela,“ pomyslíla si.

V předsíni zazněl zvonek. Doktor vzal kytičku spěšně do ruky, jako by zcela zapomněl, o čem byla řeč, usmál se a vstal. Paní Máchová šla otevřít, ale nevrátila se. Do pokoje vešla sama Anna v jednoduchých, světlých šatech, velká, ztepilá a usmívavá. Nebyla krásná, ale byla jednou z těch šťastně obdařených bytostí, které každý si musí zamilovat, jakmile jen promluví, usmějí se anebo jen pohlédnou, každý mimo ty, již jim závidí. Měla krásné oči, tak klidně a rozumně krásné, plné tichého lesku. A viděla lidi akademicky důsledné, a stále se klamala a divila. Ráda každému posloužila, ke všemu jevila ochotu, ale nechápala, jak je možno hledět na tyto služby jako na povinnost, jak nikdo nechce učiniti ničeho pro ni a jak si všichni navykli od ní neustalé úsluhy žádat. Chtěla mít na světě vzájemné divadlo lásky a věřila skoro, že je někde jinde, jenom ne v světě, ve kterém žije sama. Rozčílovala a trápila se zbytečně při každém probuzení z tohoto klamu, který byl podstatou jejího žití. Neuměla pracovat do dálky. Obětovala-li se, chtěla vidět hned účinek, aby z odříkání, bez něhož nemohla být vůbec živa a jež jí bylo požitkem, vyrostly ohromné následky.

Kdyby byla věděla, že spasí svět svou smrtí, byla by ráda desetkrát za sebou umřela. Ale nezaručeně by tak byla neudělala. Byla by pak musela podle smlouvy aspoň na pět minut se probrat a spatřit všechno lidstvo v bílých šatech pod trůnem božím nebo někde jinde, kde je dobře a šťastně, se zpěvem na rtech a květy v rukou v nekonečné blaženosti. Neměla sama sice nikdy této představy, ale kdyby bylo k oné veliké oběti došlo, byla by tak vypadala.

„Nazdar!“ řekla, když vešla, postavila slunečník hned u dveří a nepodala doktorovi ruku dříve, až odhodila klobouk a svlékla pravou rukavici.

„Tak, vítám tě! A promiň! Opozdila jsem se. Ale tys dnes kupodivu raný!“

„Ano!“ odpověděl doktor, který dlouho čekal na tento den a dávno měl z něho vymalovanou svou radost v mysli. „Přišel jsem dřív.

Nemohl jsem se dočkat! Povýšil jsem! Mám radost a chtěl jsem ji s tebou sdělit!“

Tu se zarazil. Byl z domova připraven říci více. Chtěl dodat: „...a jsem rád, že odejdeme odtud, že budu žít sobě!“, ale neřekl toho. Nevěděl nyní jasně, co chtěla říci paní Máchová svým sdělením a byla-li s Annou dorozuměna.

Ale hned odmítl tuto myšlenku. Jeho radost byla zkalena jako voda, když se v ní kachny pošplouchaly.

Našel v Anně po vesele prožitém studentském životě takové děvče, jaké si představoval, počestnou ženu (ne lásku, kterou by měl jen pro milování, ta podle jeho duševního vychování musela by být trochu volnějšího chování), ale tak, jakou si myslel váženou choť správce okresu. Chtěl prožít pravidelně život. Zamiloval si ji u známých, kam docházela bez matky. Jinak by se byl hned přivěsil k milému obrazu jejímu stín. Seznal paní Máchovou až tenkrát, když přilnul k její dceři tak silně, že ho špatný dojem, jaký na něho učinila, nezvrátil. Docházel k nim po celou dobu známosti tak, jako chodí žáci v druhé polovici školního roku do školy. Pořád počítají, kdy už budou prázdniny. Nejenže mu byla paní Máchová nepříjemna svým neustálým hovorem, sdělováním všech sebenepatrnějších dojmů, událostí a snů, kronik z Různých zpráv a obsahu románu vystříhovaného z Prager Abendblattu, nejenže mu byly nepříjemné její stesky na zemřelého muže, ale i známí o ní tvrdili, dříve nežli ji seznal, že byla vinna smrtí mužovou, že ho otrávila svými křiky, výstupy a vyčítáním, že ho i v nemoci soužila, že ho usvědčovala z lenosti a tvrdila, že by mohl všechno rozchodit, jen kdyby nebyl tak tuze vyzahálený, ačkoli už umíral, a že si chodila v noci svítit do jeho umučené tváře a vzdychala nedočkavě:

„Ještě je živ!“

„To bylo manželstvo!“ říkávala o nich stará slečna jedna, která žila jenom vzpomínkami na minulost. „Jako ty koníčky! Vždycky od sebe a nikdy k sobě, a to i forman říká, že se to dobře nejede!“

Ale po jeho smrti paní Máchová doopravdy truchlila a kolik dní proplakala.

Doktor Kučera jí dobře nerozuměl. Ani jí, ani jejím peněžním poměrům. Nevěděl, z čeho je živa. Jednou se chlubila, podruhé naříkala. Na podobizně skupiny usedlých mužů, v jejichžto středu se nalézal její muž, přes tvář jeho pravého souseda se rtem tak ohrnutým, jako když si dítě brouká, vyryla tužkou kříž a na prsa mu šikmo napsala „Šibeničník“, ačkoli to byl zcela vážený občan.

„Ten nás o všechno jmění připravil!“ tvrdila s ošklivostí se dotýkajíc pokřizované tváře.

Jindy zase se rozhovořila o budoucnosti svého syna.

„Až bude dělat doktorát, vystrojím hostinu, kdyby měla poslední tisícovka prasknout!“

Kučera se těšil proto na své jmenování, na své přesazení na venek, na to, jak tomu všemu ujde.

I Anna, ačkoli z úcty k matce, kterou neměla ráda (stranila vždy utlačenému otci), nikdy o tom nemluvila, také se těšila na toto vyváznutí. Milovala Kučeru vyspělou láskou bez blouznění, která se tak vyvinula proto, že jim nikdo nebránil a že sňatek i spojení jich bylo možné, nedaleké a samozřejmé, protože se denně scházeli, a nebylo v nich proto tolik touhy jako mezi milenci, kteří se vidí tajně na několik chvil a vypadají pořád, jako by se jeden v druhém chtěl utopit.

Ode dne jmenování představovali si oba, že se jinak promění jejich život.

Anna cítila však, že dnes její ženich je jaksi stísněn.

Řekl, že má radost; vidět však ji nebylo.

„Co je ti?“ odpověděla mu Anna svým trochu strojeným způsobem vyslovování. „Tak podivně to povídáš!“

„Tak jsem měl radost dnes!“ počal on nehledě na ni, ale kamsi ke stropu, kam snad ta jeho radost uletěla. „Ale mluvil jsem s maminkou a tak je mi, jako když se přede mnou zamračí!“

„Co se stalo?“ otázala se ustrašeně Anna a přisedla k němu.

„Řekla zkrátka, že chci-li tebe, musím si vzít i ji!“ pronesl doktor rychle, aby se toho mučivého pocitu vyslovení zbavil. „A já jsem si to takové nepředstavoval. Myslel jsem, že odjedeme spolu a budeme šťastně živi v klidu, jen sobě, a najednou maminka...“

„Ale tos jistě neporozuměl!“ odpověděla mu Anna a skutečně starost jeho nepřešla na ni, ba ona se i smála a pohladila ho bílou, hubenou rukou po černých, krátce zastřižených vlasech. „Vždyť maminka vždycky tvrdí, že jí zbylo ještě tolik, aby dala Jeníka dostudovat, a že půjde jednou k němu. Zajisté to není tak zlé!“

Kučera se usmál, ale starost jeho nezmizela.

„Kdyby tomu mělo tak být, celý život bych měl otrávený,“ řekl pak a hladil její ruku, kterou položila na temný koberec stolní a pohybovala mechanicky prsty.

„Ach jistě, jistě ne!“ řekla Anna přesvědčivě.

„Ale vždyť jsem to přece jenom slyšel!“ odvětil on, ne ještě bez obavy.

„Dobrá,“ pravila Anna vážně, „dovím se přece pravdy, a zatím mluvíme o jiném.“

Rozhovořili se o běžných věcech zdaleka se vyhýbajíce všemu, co by připomínalo dnešní povýšení a budoucí sňatek, neboť v obou zůstalo cosi trpkého.

„Aninko!“ zavolal mezi dveřmi Jeník, „smím si vzít tvou jednu obálku s holubičkou?“

„I smíš! A komupak píšeš?“

„Kolegovi Čapkovi!“ odpověděl Jeník už v pokoji do stolu. „Psal mi, abych mu tu objednal nějaké zkameněliny!“ A jal se psát na obálku s holubičkou táhlým, někde jako by mák přilepil, stínovaným písmem:

„Vážené slečně Fanynce Kadeřábkové.“ Když dopsal a zalepil dopis, mnoho se mu ulehčilo. Zavřel ho do stolu a přišel do prvního pokoje pobavit se s budoucím švagrem. Anna použila toho okamžiku a vyšla k matce do kuchyně.

Máchová seděla na lavici u plotny a měla na palci zavěšený hrnek, ze kterého dojídala kávu. Byla velice zamýšlena, ale kolem úst hrál jí spokojený úsměv.

„No, to je ti dnes jako královně před korunovací!“ promluvila k dceři. „To věřím, nevěsta! To je něco! A paní komisarovou! To budou časy!“ mluvila táhle, jako by to štěstí, o kterém mluvila, nebylo jí už

dávno známo, ale jako by spadlo pojednou ze stropu, jako v strašidelných, zakletých zámcích čerti o půlnoci. Bác, už leží! Kde se vzalo, tu se vzalo!

„Chci s tebou, maminko, promluvit právě o tom,“ řekla jí dcera. „Provdám-li se já na venek, co se stane s vámi?“

„To jsme si právě s doktorem vyjednali,“ pravila úsečně Máchová. „Jeník dostuduje v Praze a já půjdu s vámi ven. Chci se už taky jednou dočkat pokojného živobytí. Dost jsem se nastarala, teď se starejte vy.“

„Tys to Kučerovi řekla a on s tím souhlasil?“ zeptala se Anna hlasem plným chvění.

„Souhlasil nesouhlasil,“ odpověděla matka rázně. „On moc řeči nenadělá. Já nevím, co si myslí! Ale jinak to nejde. Já jsem hotova s tím, co mi po otci zůstalo, a žebrat nepůjdu, když se dcera tak dobře vdá! Ale tak koukáš, jako by ti to nebylo vhod. Inu, matka uživí deset dětí, ale deset dětí neuživí matku!“

„Maminko, vždyť Kučera není tvůj syn!“ pravila Anna mírně. „A já bych mohla i tak, kdybys zde zůstala, ti býti prospěšnou.“

„Ne, milá holka, to nejde, to je moc neurčité. Lepší hrst jistoty nežli pytel naděje!“ řekla Máchová, která velice milovala přísloví. „To, co mám, to je tak zrovna na veselku a pak jsme na mizině! A kdybych i nedala poslední groš, už toho zastrčeného postavení mám dost. Na venku člověk přece víc platí. Budou si mne předcházet. Budu tchyní pana komisaře. A co tady? Paní Bůtová mi taky přimlouvala: „Nač byste to dělala, tady se protloukat nebudete! A dceři budete jen užitečná. Zaplať pánbůh, ať řekne, že jdete s ní!““

„Ovšem, maminko, byla byste mi užitečná, ale vždyť já nemám jmění a také ne práva rozhodovat... Jemu náleží...“

Matka jí nenechala domluvit.

„To je jedno! Nevezmete-li mne s sebou, půjdu na obec. Nic nevadí. Budu brát na dluh, seberou mi všechno, půjdu žebrat a pak lidi řeknou: „Ta má děti. Až sem to s ní nechali dojít! A její dcera má přece komisara...!““

„Maminko!“ vykřikla Anna bolestně, ale ne bez onoho divadelního zbarvení mučených hrdinek, jemuž navykla ve zpěvné škole.

„No, no!“

„A nemáš peněz, opravdu?“ otázala se všechna smutná a ochablá.

„Snad bych nelhala. Zakopané je nemám. Což bych se tě prosila, nebo přijímala tvé milosti? Ty nevděčnice! Jen těch nocí, co jsem se tě nahlížela. A teď pro mne ani koutka nebude! Služek, já vím, budeš mít kolik! Sama k ničemu nepřihlíďneš pro samou fantazii. Ale pro matku není místa...!“

Anna se s matkou nedohodla. Máchová nechtěla pochopit, že by mohlo jejímu zeti vadit, kdyby odjela s nimi, a Anna vycítila, že sňatek pod tou podmínkou a pak ještě udržení Jeníka na studiích je nemožný. Nemohla chtít na svém budoucím muži, aby si vzal na starost celou rodinu, když už jen o matce mluvil s takovou hrůzou. Styděla se za to, že mu to bylo nabídnuto, bylo jí trapno, a když jí matka pověděla ještě několik trpkých slov o nevděku, která jí vynutila slzy, odešla do pokoje sklíčená a zoufalá. Byly před ní jen dvě cesty: buď odřící Kučerovi, anebo vzít si ho s celou zodpovědností a otrávit mu život, jak se sám vyjádřil. Jedna cesta byla strašnější druhé a vyhnutí nebylo. Anna si usedla stranou smutná, zamlklá a již celý ten den nebyla s to, aby setřásla trapné ono naladění. Její ženich několikrát se jí tázal, co jí je, ale ona sotva odpovíděla.

„Nic! Co se ti zdá? Bolí mě hlava!“

Nesnažila se to říci tak, aby tomu věřil; poznal, že jeho obavy nebyly marné a vyjednávání že se rozbilo.

II

O šesté hodině zastavil před domem kočár a za chvíli zazvonil kdosi u Máchů. Bylo slyšet hovor v předsíni, výkřiky překvapení, políbení. Pak se otevřely dveře a paní Máchová uvedla dovnitř pokoje paní s několika plédy přes ruce a ramena, s košíkem v jedné a ručním kufríkem v druhé ruce, a za ní as patnáctiletého hochy, velikého, kostnatého, váhavých pohybů, unavené tváře a velikých, černých očí, který měl ruce v kapsách, a ničeho nenesl.

„Koukejte, děti, to jsou hosti!“ pokřikovala paní Máchová, tak jako komedianti, vodí-li na řetězu ochočené medvědy před obecnstvem.

Paní, již bylo asi čtyřicet let, byla štíhlá, tvář měla bledou, jaksi přestrašenou, mdlou, jako slabě začazené sklo. Když vešla, postavila kufřík, koš a balík v papíru z cukru (který se ještě pod plédy objevil) hned u dveří a pozdravila se s Annou, Jeníkem, a když jí Kučeru představili, i s tímto.

„A to je moje neteř Filipína!“ seznamovala paní Máchová. „A to je její synáček!“ řekla a ukázala na bledého chlapce, který pozvednuv jednu nohu trochu se uklonil. Paní Máchová se rozpačitě ohlédla po zavazadlech u dveří. Její net Filipína, která byla vdovou a žila u svého otce (bratra paní Máchové) ve venkovském městě, to zpozorovala a přikročila sama k nakupenině.

„Kousek másla jsem ti přivezla, tetičko,“ pravila nahýbajíc se, aby to všechno odnesla do kuchyně. „A tuhle ti tatínek posílá kachničku, zajíce, pár koroptví, trochu škvarků, nákou jitrničku, kousek sádla... trochu krupek...“

Poslední slova zanikla už v předsíni, kam paní Máchová za Filipínou pospíšila.

„Ale proč si tatínek dělá takovou škodu?“ volala hlasitě, aby v pokoji neslyšeli celý inventář toho, co jí bratr posílal. I Anna vyšla za nimi.

„Milá tetičko! Já sem jedu na smutnou cestu,“ pravila Filipína a rozplakala se. „Gustávek mi pořád stůně. Ze školy jsem ho musela vzít domů a pořád mi schází. Doktor Kvapil mi dává málo naděje. Ale já si přece myslím: To by bylo zle, aby nebyla pomoc, snad ho špatně léčí! — A tak jsem se odhodlala do Prahy k profesorům. Kdyby Pánbůh nebeský se smiloval...“ řekla, utřela si oči a vyndala z kufříku pytlík máku.

Paní Máchová pozvala doktora na večeři, aby bylo veselo. Ale nepovedlo se. V pokoji, ačkoliv byla společnost četná, zůstalo takové ticho, jako by všem hrdla zatáhl. Jeník si myslel na své děvče, co as řekne jeho vyznání, a pak byl příliš hrdý, než aby rozmlouval s kvartánem, když on už byl v šesté. Filipína plna bolesti hleděla úzkostlivě na každý pohyb svého syna, který unaven cestou neustále

usínal, doktor myslel na ten mrak, jenž mu dnes zatemnil modrou oblohu, paní Máchová pekla kachnu a v pokoji se ani neobjevila. Anna pak plná bolesti vlastní hleděla smutně na jediného syna a celou radost své sestřenice. Když viděla jeho bledé tváře, plné choroby, pomyslela si:

„Tobě, milý hochu, ani profesori nic jiného nepovědí, nad tebou je rozhodnuto, jako nade mnou. Tak jako nad mým štěstím dnes!“

A tak zvolna přenášely se myšlenky. Snažila se usilovně najít onu třetí cestu. Aby odkázala doktora na pozdější dobu, nebylo lze. Nic by se tím nezměnilo. Nesměla přece pomýšlet ani na smrt matčinu, ani na nějaké nenadále z nebe spadlé jmění. A kdyby nejprvnější možnost nastala, bylo by to, až Jeník vystuduje medicínu, o které blouznil, a až dostane místo. A to by bylo nejdříve za deset let, až by oni zestárli a ošuměli, jak to v životě bývá; oba vychladli a pak ustárli duší i zevnějškem, s obličejem unaveným, plným falešné červeni a vrásek, by se sešli na onom opuštěném břehu vpozdvečer, odkud chtěli zrána vyplouti. Pohlédli by na sebe i na širokou, setmělou hladinu v dál a řekli by si:

„Je už pozdě vydati se na tak dlouhou cestu, příliš, příliš se už setmělo!“

Anebo by se ani nesešli. Snad by si našel jinou lásku, mladší, s jaro, neuvadlou myslí, sám by při ní omládl a žil znova. Jí by zbylo zklamání i bolest. Anebo i tak by se mohlo stát: Jeník, který by vkročil do života po studiích volný a bez starosti vyrostlý, by přišel pak, máje už na mysli milé své děvče, a řekl by, máje přijati starosti na polovici cesty:

„Ach, sestro, příliš jsi uvykla. Nesla-lis až sem, dones až do konce. Vrátili se je pro tebe beztoho pozdě, a než bych se já vrátil, bylo by pozdě i pro mne!“

A kdyby i Kučera, viděl-li by nezbytí, svolil k oněm podmínkám starosti o matku a Jeníka? Jaké by to bylo štěstí pro ně? Anna byla už tak vyspělá, že postřehla výbuchy matčiny neblahé, nepokojné povahy hned za života umučeného otce, a čím více vyspívala, tím jasněji poznávala, že nelze, aby žila s ní v klidu a aby ho popřála

komukoliv ze svého okolí. Nebyla to zloba, ona sama tím trpěla, ale bylo to zvláštní vynalézání zla. A jasně před očima tkvěla jí ona rozháraná domácnost, plná vády a křiku, která ji vítala, když přišla ze školy domů všechna se strachem chvějíc. A takovou by ona připravila Kučerovi místo klidu a lásky. „A chtějí-li se vzít dva lidé a přejí-li si a snad zasluhují-li štěstí a zvláště miluje-li jeden druhého, musejí býti oba prosti jakýchkoli závazků, nemají-li býti stále rušeni, otravováni; neboť mají si náležeti cele, bez jiných vztahů a povinností!“ myslila si přitom a její oblíbená, vrozená touha po oběti a bolesti z ní počala ji zachvacovati. Trpěla tím, hned i politovala sebe, ale to byla ona rozkoš, kterou jí přinášela oběť.

„Je-li matka hotova s kapitálem,“ ustanovila, „je mou povinností starat se o ni sama. Svou prací, svým přičiněním jsem ji povinna uživit! Nikdo nesmí být nešťasten, jen já sama!“ řekla si a hned ucítila onu vděčnost, jakou k ní všichni za to pocítí, a po letech jak vysoko ocení její čin! Tak sama rostla ve vlastních očích.

Když bylo po večeri a pohovořilo se chvíli, doktor vstal vida únavu na tvářích hostů a odešel. Anna ho doprovodila ke dveřím.

„Aninko,“ pravil tiše a laskavě, „nebuď tak smutná. Vždyť se všechno dá napravit.“

Ona schýlila tiše hlavu a neřekla ani slova. Když se sklonil, aby jí políbil ruku, stiskla jeho vroucně, a když vyšel, teprv pošeptala: „Sbohem!“

Pak se vrátila ke stolu, usedla tiše, a když svýma krásnýma, zvlhlýma očima, plnýma zamyšlení, pohlédla vzhůru, hleděly na ni Gustavovy černé, ohromné oči s řasami nesmírně dlouhými, plné bolesti, nemoci a smutku i blízké smrti.

„Jak zvolna hasne on i moje štěstí!“ řekla si Anna dojata svým plánem.

III

Druhý den doprovodila Filipínu k lékaři, výtečnému odborníku, ale v chování známému hrubiánovi.

Když se ostrým hlasem vypytl hocha na celý průběh nemoci, vykřikl:

„Nic mu není! To je tak usláblý po tom zánětu! Hnedle bude zdrav!“

V očích nemocného a matčiných zazářil podivný, ostrý, náhlý zážitek radosti.

„Tak vida, dobře, že jsem sem jela!“ pošeptala Filipína Anně roz-toužené a šťastně.

Když vycházeli, lékař zavolal matku zpět nechávaje vyjít hocha s Annou.

„Jemu není žádná pomoc!“ řekl bez obalu. „Jeďte s ním domů a dejte mu jíst, co chce! Má pokročilé souchotiny!“

Když vyšli, oči Filipíny se zatemnily, ale v černých, ohromných očích hochových zazářilo ještě světlo.

„Tak vidíš, že mi nic není, a ty se mnou pořád zacházíš jako s nemocným!“ řekl a necítil ani bolesti, ani únavy, neboť věřil, že jest zdrav.

Jeho matka mu neodpověděla.

Nevzpamatovala se hned po takové ráně.

Anna ho sama vedla.

Podpíral se o ni v mdlé radosti své celou tíhou těla.

„To se mi to dobře jde!“ liboval si. „A tys k nám ani letos nepřijela!“ povídal Anně. „Mohla jsi se mnou chodit na procházku na silnici. Já chodil, ale takhle se mi to nešlo!“

Anně přišla nějaká představa úlevy, po tísní, kterou cítila od včerejšího dne.

„Víš co, Gustávku,“ řekla, „já s vámi pojedu teď! Budeme ještě chodit na procházky!“

Hoch se zaradoval.

V očích se mu zatřpytilo.

„Maminko, Anna s námi pojedje!“ promluvil.

„To je dobře!“ odpověděla jeho matka násilně se usmívajíc.

Jeli hned po obědě.

Anna zanechala Kučerovi omluvný lístek.

K novému převratu, jaký si umínila provést, cítila, že nemůže přejít, jako by list v knize obrátil.

Nevěděla ještě sama, co počne v životě, ale věděla, že odřekne Kučerovi. Zdálo se jí, že je to lehké a snadné.

Při rozhodnutí samém necítila tolik bolesti. Myslíla více na výhody toho než na prázdno, které pak nastane. Jako by si dala řezat zdravou ruku a jednalo se jí jen o to, nebude-li velké bolesti při operaci, a ne o to, že pak jí bude postrádat.

„Proč by se poutal ke mně, nešťastné, co se mnou?“ opakovala si. „Ožení se s jinou, bohatou a volnou. Bude sám, jak si přál. A já mu toho přeju! A Jeník bude volný, i jeho vykoupím, a maminka bude bez starosti žít!“

„A já?“ vzpomněla si naposledy na sebe, ale neuspokojena nedomyšlela. Smazala tuto otázku. Hned zase se vrátila k němu a tajně, aniž sama o tom věděla, uvěřila, že se neožení, že se přece něco změní, že na ni počká. Oběť její stávala se tak možnější.

Napsala mu list. Psala ho večer, po dni, který strávila s chorým Gustavem na zahradě, v tichém, napjatém hovoru, v němž hrála úlohu těšitelky, která musí stokrát opakovat, v co sama nevěří.

Byla unavena a stísněna.

Psala; teskná nálada ji unesla dál, než sama chtěla.

Odřekla Kučerovi zcela. Nevyložila mu věc rozumně, jak původně chtěla. Ale nakleветila toho tolik na sebe a tak se obžalovala, tak mu vnutila myšlenku nutné oběti pro ně pro všechny, tak mu vyložila neoblomnou vůli maminčinu, že musel uvidět nezbytí. Bolela ji hlava a byla ráda, že to napsala. Nepročetla to ani a poslala.

Čekala dvojí odpověď. Jednu srdcem, druhou rozumem. V prvou věřila, v druhou ne.

Kvapně otvírala list Kučerův, když přišel.

Poznala, že ho zviklala.

Po tom všem, co slyšel vypravovati o její matce od lidí, byl její list jen dokončením.

Kučera byl velmi nešťasten, naříkal, ale nepřemlouval ji mnoho. Mluvil o nejasné budoucnosti, která přinese šťastnější dny, a napsal, že na ni nikdy, nikdy, nikdy nezapomene (každé slovo bylo třikrát podškrtnuto), a podepsal se jako vždy, „navěky tvůj“.

Anna nemilovala takové rozplynuté mlhy, ať to bylo v poměru ke komukoliv. Napsala mu znova. Nemohla se ho zeptat, jak to myslel. Musela z toho přijati, co navrhoval její předešlý list. A nechýbila.

Ačkoliv Kučera napsal zase „navěky tvůj“, bránil se méně a navrhl, aby to ponechali příštím dnům, a rozloučil se s ní jen zatím, ale rozloučil.

Sám nevěděl, co se s ním stane. Věřil opravdu v nějaké úrodné neurčito, z kterého vyjde nějaký zázračný čin. Matce sdělila Anna své rozhodnutí pevně, aby nevypadalo jako vyhrožování, až když se s Kučerou rozešli.

Paní Máchová se ulekla, ale neprozradila se. Myslela přece, že ji dcera chce donutit. Odpověděla jí ledovou ironií a pochválila za dobré úmysly. „Ať je jak je, starat o mne se musíš. Posluhovačkou nebudu!“ napsala.

A tak byla Anna s těmi, pro něž se obětovala, vyrovnána. Jen sama sobě ještě zbyla.

Sedávala s chorým synovcem svým na slunci před kaštany. Býval opřen o lenošku vyloženou polštáři. Někdy prosil, aby mluvila, jindy, aby mlčela.

Napadaly ho divné myšlenky.

Mluvil o věcech, při nichž vypadal mnohem starší, než byl.

„Mně se zdá,“ počal jednou, „že nikdo nic neví. Já myslel, že starší lidi něco vědí. Ale taky nic nevědí. Ať umějí počítat, ať umějí pojmenovat věci, když přece neví nikdo, kdo jsme a co tu chceme. Mně se zdá, že ploveme pod vodou v takové lodi, která je nahoře přiklopena, a že nevíme, kam plujeme. Trvá to už příliš dlouho. Vždycky přišla doba, kdy se lidé počali připravovat na konec, začala nábožná doba, ale lidem to dlouho trvalo, jako když sázejí čísla do loterie, která deset let nevyšla, a myslí, že pak musejí vyjít. Ale konec zase nešel, a tak hřešili nanovo. A zase to šlo po řadě. Myslel jsem si: Jsem já to hlupák! Umí ten profesor počítat! Ale teď si myslím: Stejně sedí v přiklopené lodi a neví, kam jedeme. A stejně se tu snaží něco dělat, aby mu ušel čas, protože konce jen tak se nedočká. Tak měří a počítá a vymýšlí příčiny, ale ven nemůže!“

Anna vzdychla.

„Máš takové těžké myšlenky!“ řekla.

„Víš, to není má vina. Vedle mne ve škole seděl spolužák, který šel do primy, až když mu bylo šestnáct let. Měl mnoho rozumu! On říkal, že není Boha, a tak mne zviklal. Není-li Boha, tak není ničeho. Tak je to, jak jsem povídal. Přiklopená loď. A nikdo nic neví!“

Odměl se.

„Anno,“ řekl po chvíli, „já bych si někdy tak rád ulevil. Taky to znáš?“

„Znám!“

„Taky máš zármutek?“

„Mám a těžký!“

„Hleď, mohli bychom se pomodlit! Říkej otčenáš.“

Anna se počala modlit.

Gustav mluvil po ní, vyslovuje ostře každé slovo.

Bylo cítit, jak o každém myslí.

Když se domodlili, odmlčeli se.

Gustav němě pohyboval rtoma.

„Bylo to tam obsaženo, za co jsi se modlila?“ zeptal se náhle.

Anna přemítala.

„Ne!“ řekla.

„To mé také ne! Nevíš jinou modlitbu?“

„Vím, ale tam to také není!“

Gustav zase odpočíval.

„Věříš v zázraky? Co myslíš, staly se, nebo nestaly?“

„To je těžko, snad staly!“

„Což ve vyslyšení? Věříš?“

„Nezkusila jsem to nikdy. Nežádala jsem o nic! Totiž já se rychle smířila se vším, o čem jsem věděla, že je nedostižné, a za to jsem neprosila!“

„Ale teď máš přece zármutek?“

„Mám!“

„Víš co? Je tu poutnické místo. Je tam zázračný obraz Panny Marie. Pojedme tam na mši svatou ráno a pomodlíme se. Dědoušek nám dá koně!“

„Snad by ti nebylo volno?“

„Proto tam pojedu, aby mi bylo lépe!“

Dědoušek koně dal a matka uvěřila, co věřil syn. Obložili ho plédy a vypravili s Annou k zázračnému obrazu.

„Co si počnu?“ myslila Anna. „Ráda bych se pomodlila, ale vždyť se budeme modlit oba o zázrak, o opravdový zázrak!“

Gustav, zdálo se, věřil v platnost této cesty, ale on věděl, za co se modlit. Jemu nezbývaly pochyby v sobě samém, Anna však si připadala jako hrdina, který se nabízel, protože věřil, že od něho nebudou chtít zkoušky, který myslil, že nebude muset položit ruky na oheň, ale položil-li ji, musí pro pouhou sázku vytrvat.

Myšlenky se jí mátly. Chvilé horoucího citu a touhy svíraly její srdce. Poznávala lásku svou silnější, než ji myslila. Cítila své neštěstí a ulevovalo se jí jen tenkrát, když si pomyslila, že ho zachránila před rozervaným životem, že bude šťastnější se ženou, která bude tisíckrát lepší jí.

A čím si vymýšlela blaženější jeho život, tím mocněji cítila své neštěstí, tím spěšněji stoupala na poslední místo.

Dojeli do kostela, poklekli v prázdné lodi chrámové a modlili se.

Oba zapomněli na všechny pochyby, na všechno, co bylo za nimi, mimo stěny tohoto kostela, a tak se ponořili v modlitbu, tak se chvěli vírou, jako by sem byli povoláni, jako by měli ustanovenou lhůtu k této rozmluvě a jako by se neopakovala vícekrát za život, a oni všechno museli povědět, o všechno poprosit.

Po mši svaté mlčky usedli do vozu.

Gustav vypadal, jako by se byl napil léčivé vody a čekal, že se mu po ní uleví.

Anně bylo tak, jako by jí myšlenky všech barev smíchal a ony daly jednu prázdnou, bílou, smazanou plochu.

Čekala, že se něco těžkého z její duše smekne, ale nemohla ničeho postřehnouti.

Když přijeli za ves na křižovatky, potkali sedláčka za pluhem, který táhly dvě hubené kravky. Vydychovaly zvolna bílou páru do chladného vzduchu. Sedláček odklonil, vlastně prstem popostrčil vyrudlou

svou čapku a zahučel pozdrav jen mezi zuby a zdlouha zvědavě otvíraje rty se na ně zadíval.

Šel bos, v ruce držel kus černého chleba, černého jako vlhká zem, kterou již oral, sotvaže slunce vyšlo, v kraji plném chladu a mlhy.

Annino srdce, jež nikdy neznalo klidu, které se nešetrně zmítalo v samých silných citech, vzpomnělo si novou hru.

Zastyděla se venkovana, porovnávajíc se s ním, a uviděla se jeho očima maškarsky oděnou, koketnou, klobouk svůj jako kukáň a život svůj rozmařilý a ničemný.

„Prostý život a práce!“ řekla si vášnivě, ráda přijímajíc určitá nová hesla, jimiž se řídila až od té doby, kdy se jí podařilo zformovat je ve větu.

Nyní našla takovou větu. Rozjasnilo se jí. Našla novou, třetí cestu, a ulevilo se jí.

„Tak jak ti je?“ zeptala se Gustava. „Mně se mnoho ulevilo!“

„Mně ještě ne!“ odpověděl Gustav nejasně, neoddaluje ani na okamžik pléd zespoda rukou přitisknutý ke rtům, a čekal znova na účinek.

Než dojeli alejí zežloutlých štěpů mezi zoranými poli a stříbrošedými, v drahokamech se lesknoucími lukami, kolem vzrostlých borových lesů, plných těžkých, nízkých šedých par, v nichž se zpola skrývalo veliké, vzdálené, chladné a zelené podzimní slunce, ozařujíc ve vzdálené mlze skrytou vesnici, lesklé báně na výšině postaveného kostela, Anna sestavila smělý plán, rozvrh budoucí práce.

Sestavila ho tak lehce, jak se jen v mysli staví. Ovšemže z něho později mnoho slevila. Ale tak ji tato cesta naladila vážně, že na divadlo, které bývalo jí nejmilejší, nepomyslela a všechno si tak šťastně a rozumně promyslela, že zmohla lehce to, co na sebe vložila, jako oběť a jho.

IV

Minul více než rok po těchto událostech. Byl vlhký, chladný listopadový večer. V širokém, slabě zvlněném kraji se setmělo. Modravě

temná obloha splývala s černými, širokými, neurčitými rysy dalekých pahorků a lesů.

Po nové, nerozjeté silnici, vedoucí od stanice nedávno vystavěné dráhy k okresnímu městu, rozjel se nízký, starý, červeně čalounovaný omnibus s drkotajícími skly, který zvenčí vypadal skoro jako putující panorama.

Na stanici sedli do něho cestující přišli vlakem od Prahy: červený, pečlivě vymydlený žid a tři ženy náležející prostřední třídě, všechny ve smutku.

Byla to paní Máchová se svou neprovdanou sestrou Stanislavou a dcerou Annou.

Stanislava byla starší než paní Máchová. Byla to útlá, malounká, chorá bytost se scvrklou a tak úzkou tvář, jako je jádro datle. Kolem velikých, zkornatělých rtů hrál stále podivný úsměv, plný záští, tiché zloby a opovržení. Ale kdo jej déle pozoroval, celý krušný život tam mohl čísti, jaký prodělávají taková nešťastná stvoření, od prvního prohlédnutí v mládí u pochopení, že ony vlastně ani mládey nejsou a že o jejich lásku nikdo nestojí (a také ji nikdo neopětuje), až po onu stále víc a více šířající otravu přirozeně vyvinuté zloby, záští a nenávisti končící v stáří. Ne ono vlídné, měkké, podvečerní stárnutí po klidném životě, ale takové nutné poddání se nezbytnosti, se vši stopou ostré, zlobné bolesti, již je všem snáseti, kteří žijí vůkol.

Paní Máchová se nezměnila; její jako dva vrabci nepokojné oči stále pohlížely kolem, kde by zachytily něco nového nebo zajímavého. Anna byla také málo změněna. Její tvář zvažněla, oči byly smutnější a jejich tichá záře jevila cosi jako starost, ale rysy byly mladistvé a stále půvabné, ačkoliv poněkud unavené nyní, kdy musela se mnoho namáhat, aby vydržela svou práci náklad celé domácnosti. Matka, ať měla, či neměla, neukázala ani krejcaru.

Žádná z nich dlouho nepromluvila. Jen paní Máchová, která se stále na všechny strany usmívala jako jezdčynie v cirku při potlesku, usmála se také na žida až dorůžova vymydleného. Ten si rychle a pozorně (z vděčnosti za ten úsměv) sedl kousek dál, jako by jí nechtěl překážet (ačkoliv bylo mezi nimi ještě tolik místa, že by

tam byl postavil ranec s kůžičkami), a pozdvihuje střechu módního klobouku zeptal se koktavě:

„Račte jet k Vačlenovům na pohřeb toho chlapečka?“

„Ano!“ řekla tak usměvavě, jako by jakživa nebyla mluvila s tak váženou osobností.

„Já slyšel, že ten student umřel! Tak jsem tu paní litoval!“ koktal mladý žid soucitně.

Paní Máchová by byla odpověděla, ale přijeli do města a ona neměla propást ani jediné okénko. Každé bylo samá živá vzpomínka na mladá léta. Odevšad jako vůně z rozkvetlé aleje akátů v proudech vyplývaly děje života jednotlivých známých a přátel.

Na levé, povýšené straně ulice stál bílý, jednopatrový hostinec s velkou žlutou hvězdou ve štítě a s černým, vlajícím praporem připevněným ve vikýři. Dům byl dlouhý, nakolikrát stavěný a každý z přístavků měl jiná okna. Střed vysoká a úzká, pravé křídlo čtverhranná, levé široká, nahoře do polokruhu a pak ještě obyčejná o třech tabulích, ale vždy dvě a dvě podle sebe. Vypadalo to, jako by to byl dělal stavitel na ukázkou, aby jiní si vybrali. Anebo jako by majitel vyískaje někde peněz a jsa v dobrém rozmaru byl řekl:

„A dnes mi zase přistavte kousek, aby to nebylo pořád jedno, s kulatými okny!“

Naproti hostinci stál menší, stavbou ne tak rozmanitý, jednopatrový dům, jako z bílého plátna, s prostříhanými okenicemi, který měl v prvním poschodí balkon a v přízemí kupecký krám. Nad ním i kolem, kam se vešly, byly namalovány různé nápisy: Dobrý, žitný chléb, Prodej prachu, Výčep vína, Prodej c. k. pošt. známek.

Oba tyto domy, mezi nimiž omnibus zastavil, náležely dvěma o mnoho starším bratrům paní Máchové. V kupeckém domě se narodila a také se odtud vdala.

Nyní z obou domů přiběhli lidé. Od kupce žena jeho, švegruše Máchové, hubená, koketní stařena. Měla tenké tělíčko a mnoho sukní, že vypadala jako vlčí mák, rozkvetlý a skloněný. Pak její dvě nejmladší děti ve stáří třiceti a dvaceti osmi let, syn a dcera, malinké, slabounké postavičky na vysokých podpatcích, se zvědavě vyklenutými nosy

jedné formy a s dobráckýma, vypoulenýma očkama, stejně vodově modrýma.

Z osvětlených dveří hostince vyšla štíhlá, čtyřicetiletá paní s tvářemi a očima od pláce červenýma a opuchlýma. Byla to Filipína. Příchozí ženy padaly hned ze stupňů omnibusu do náručí všech těchto lidí, matce zemřelého hochy naposled, a nejdéle tam setrvaly.

„Má drahá Filipínko!“ řekla paní Máchová své neteři a vzlykavě se rozplakala.

„Tak už je konec, tetičko!“ odpověděla a slzy jí neustávaly téci po hezké, bolem změněné tváři.

„Potěš tě pánbůh!“ řekla Stanislava ostrým hlasem bez zachvění. Ve svém velikém, tuhém plášti vypadala jako smuteční štít, na jakém nosívali z bitev padlé norské krále.

Anna zatím podala ruku dosud nepovšimnutému bratranci Ferdovi se zvědavým nosem a pak se také obrátila k Filipíně.

Ferda rozradostněn poskočil krátkýma nožkama svýma, přirazil paty k sobě a hlubokým hlasem přednesl:

„Buď nám vítána, milá sestřenko: večere jest připravena, pokoj rezervován, buďte našimi hosty!“

Anna však neslyšela té pěkně naučené řeči o rezervovaném pokoji, do něhož asi jindy celý rok nikdo nevstročil, objímajíc již plačící paní. Ferda na konci sám zpozoroval, že mluvil marně, vzdychl si, dal klobouk na hlavu, ruce do kapes a protáhl se.

Ve dveřích hostince uvítal hosty hostinský, bratr paní Máchové, veliký stařec, celý utvořený v ohromných rozměrech. Nohy jako sloupy, široké plece, ohromná, svislá ramena, tlustý krk se dvěma podbradky (s řídkým, bílým strništěm na spodnějším) a kulatá, nesmírná hlava s vlásky v týle, za ušima jako sníh bílými. Slzy mu tekly bez ustání po růžových tvářích a mezi masitými rty bylo viděti špičku jazyka. Vy-táhl z kapsy ohromnou, měkkou svou ruku a podával ji po řadě všem.

„Pěkně vítám,“ opakoval neustále, aniž se z místa pohnul.

Rodina kupcova vrátila se domů. Hosté s Filipínou a starým Vačlenou zůstali státi v široké chodbě, v které byl silný průvan, několik kuchyňských jarmar a mnoho různotvarých dveří.

„Tak kam půjdeme?“ pronesla Filipína tichounce pozorujíc rozpaky celé společnosti. Otvírajíc pak jedny z četných dveří s nestejnými křídly a nahoře v rohu s okénkem podivně kulatým, jako prokousnutým pravila:

„Třeba do šenkovny!“

Hosté vešli. Nebylo tam nikoho mimo jakéhosi občana s rudým, splývajícím vousem.

Šenkovna byla čtverhranný, prostorný pokoj, s malými, odřenými okénky téměř u stropu. Byla tam malá, vypálená kamínka, výčep o dvou zelených, skleněných pípách s plechovým podnosem, celým ulitým pěnou z piva, veliká, nad výčepem zavěšená skříňka, která vypadala jako zavřená vrata staré stodoly, a několik stolů.

Do vedlejšího pokoje pro pány vedly široké, skládací skleněné dvěře a těmi bylo viděti pány hrající u stolu v karty.

Někteří z nich se ohlédli, když hosté vešli, a čekali neodvracejíce se, co se bude dít.

Bylo podivno nabídnouti zde hostům místo. Anna sama pokročila k malým, zacloněným dvírkám a vešla jimi do kuchyně. Všichni ostatní šli za ní.

V křivé kuchyni, plné koutů a poliček, syčela pára a cibule. Při nejasném světle nevelkých svítilen pracovalo tam v těch různých koutech šest vesměs malých žen.

Jedna umývala za plotnou nádobí a ta byla stará, objemná, neboť nosila patnáct sukní. Když se otáčela, povstával vítr. To byla myčka, stará Čiháková.

Sklepnice, světlolasé děvčátko, na pohled upejpavé, se světlými, do čela ve dva výběžky sčísnutými vlásky, vymykala z tlustých prstíků prázdné sklenice; panská, černovlasá, ulízaná Kačenka, která chodila tichounce jako kočka, mluvila stále šeptem, jako by někdo spal, a měla těkavé, vždy sklopené oči, položila ubrusy. A všechny, utírajíce si ruce o boky, šly odříkat své: „Poníženě ruce líbám,“ a políbily všem třem hostům po řadě ruku.

Kačenka, aniž pohlédla vzhůru, cosi tiše pošeptávala odnímajíc jejich rukávníky, šátky a taštičky.

Filipína položila hlavu na poličku a tiše se rozplakala.

„Tak kdy umřel?“ zeptala se jí teta Máchová, poněvadž něco o zemřelém říci bylo nutno, ba ani se jiným začítí nemohlo.

„Včera ráno,“ odpověděla Filipína. „Ale jak těžko! Co zkusil a vystál! Večer ho navštívil ještě dědoušek!“

„Jo, jojojojo, jojojo!“ řekl stařec.

„Povídal,“ pokračovala Filipína, „za hřích bych si byl pokládal, kdybych k němu nebyl šel.“

„Jo, jojojo, jo, jojojo!“ dosvědčoval zase Vačlena a veliké, nestírané slzy lily se mu po tvářích splývající na zamaštěnou vestu.

„A on, můj miláček, se s ním loučil a povídal: ‚Tak dědoušku, já ti za všechno mockrát děkuju, co jsi pro mne udělal!‘ Ruku mu políbil a tiše si lehl.“

„Což věděl, že umírá?“ zeptala se Anna, ale nikdo jí neodpověděl; vzpomněla na jeho zoufalou víru ve vyslyšení.

Filipína stápějíc se v pláči, bolesti nad vzpomínkou všech těch posledních muk, jichž nebylo ušetřeno ani její zbožňované, od mládí hýčkané dítě, pokračovala:

„A on se tak těma ručičkama bránil a říkal, když ho to chytlo za ten krček: ‚Co se to se mnou děje, co si počnu, jak to jen do rána vydržím?‘ Já povídala: ‚Počkej, miláčku, až se rozední, bude lépe!‘ ‚Tak ano,‘ odpověděl a na chvíli se ztišil. Pak ho to však znova chytlo, on se vzepjal, ale hlava mu klesla a oči mu zůstaly otevřeny. Pak vydychl naposled, můj mučedníček.“

Filipína, která vypravujíc ustávala vzlykavě plakati, pojednou znova větší silou začala, jako když uhašený oheň znova vzplane, jako když vichřice na okamžik utichlá mocněji zabouří, pádíc kamsi v nekonečno; rozvlnilo se to její hrudí. Prolévala slzy plné hořké, nezhojitelné bolesti.

Paní Máchová chtěla jí právě říci něco pro útěchu, když dveřmi, které vedly z chodby, drobounkými, rychlými krůčky vešla „teta Sofi“, taková stará, neprovdaná teta, s kterou se setkáváme v mnohých rodinách jako s domácí rekvizitou, která se vyndává jen v čas potřeby. Stává vedle loží nemocných, ždímá obklady, bdí celé noci, jediná

zachová duchapřítomnost, a jakmile se nemoc změní k lepšímu, stává se opět nepotřebnou tetou podivínkou. Pomáhá šít výbavu, zařizovat byt nevěstám neteřím, vaří při svatbách a křtinách a je tím šťastna. Jindy jest každému obtížnou, jest postrkována a nemá domova, jen tehda, čekají-li ti, již ji u sebe ponechají, že jejich dětem odkáže svůj kapitálek po rodičích, šest sedm tisíc, z jehožto úroků uhrazuje své malé potřeby a kupuje dětem své sestry saténové zástěrky nebo brože k svátku. Popřípadě se předplatí na dvanáct představení, přijede-li do města kočující herecká společnost, a na ty ještě chodí všichni mimo ni. A přece říkají: „Potřebuje teta předplacení? Škoda peněz!“

Teta Sofi byla prý v mládí velice krásná. Mnoho ženichů měla, a to velmi hodných lidí. Ale tak nějak se to stalo, že se neprovdala, ustarala a stala se rodinnou rekvizitou. Nyní jí bylo padesát let. Byla seschlá, nehezká, měla krátké, řídké, namaštěné vlásky, napřed upravené à la cacadou, vzadu zavěšené ve fialové síťce. Hlasem, který zněl, jako kdyby mluvila do prázdného plechového půllitru, uvítala hosty, rozundávajíc své hubené, vždy tak složené ručky, jak je mívají děti v opatrovnách, přednáší-li o zkoušce poděkování panu biskupovi za to, že je poctil svou návštěvou a vyslechl všechny trpělivými péstovkami do nich vpravené hry a deklamovánky.

„Hle, perspektiva mé budoucnosti,“ pomyslila si Anna a vzpomněla si na všechna pokoření tety Žofie, jež jí bylo jen proto snášeti, že byla starou pannou. I ona se jí v mládí smávala. Ale dnes, když na ni pohlédla, řekla si: „Kdoví jaké neodstranitelné balvany postavily se jí v cestu!“ A úplně ji pochopila.

Vroucně, s úsměvem, objala Žofie tetu Máchovou a Annu. Nebylo tomu dávno, co je viděla naposled. Ale když se přehýbala hluboce v půli těla, aby políbila malouňkou, nyní z pláště vysvlečenou, a proto téměř neviditelnou Stanislavu, s kterou se snad od mládí nebyla setkala, cosi studeného přelétlo oběma přes ustálé tváře.

Mládí prožily spolu. A dnes setkaly se jako dva studenti, kteří se společně připravovali ke zkouškám, a oba propadli. Jeden druhého se stydí. Neboť co v sobě hledí umrtvit, vidí na druhém vynikat tím

mohutnější silou a pak je nutno srovnávat i a říci si: „Oba jsme se špatně připravili.“ A shledání jest jim tak nepříjemné! Dvacet let bály se pohlédnout i do tak malého zrcadélka, v němž by uzřely špičku svého přiostrujícího se nosu. A najednou, aniž si pomyslily, stojí před velikým zrcadlem, ve kterém se vidí od hlavy až k patě. A sotvaže se poznají, poděšeny odstoupí.

„Tedy už je po všem,“ řeknou si. A tou chvílí uhasnou všechny uměle planoucí sny o tom, že bude lépe a že štěstí teprve přijde. A ne dříve, ale najednou jim přibýlo neodvolatelných dvacet let trpkého, nešťastně založeného a špatně vyměřeného života, který nepočíná znova jako druhá sloka teskné písně — s veselejší variací.

„Bože, ta Sofi sešla!“ pomyslila si Stanislava (a Sofi zajisté něco velmi podobného), ale přece řekla:

„To jsme se už dávno neviděly. A ty ještě tak dobře vypadáš!“

„Nechcete ho vidět, mého miláčka?“ optala se tichounce Filipína.

„A snad až ráno!“ řekla rychle Stanislava, která se bála, že nesnesou najednou tolik hrůzy.

„Tedy až ráno!“ přidala se paní Máchová, neboť pro ni byl pohřeb vedlejším účelem cesty, a proto snažila se všem smutným výstupům co nejvíce se vyhnout.

„Co? Až ráno?“ otázala se Anna vážně hledíc na Filipínu neskonale smutným pohledem šedých, velikých, zářících očí. „Já půjdu hned. Kvůli němu jsem sem přijela!“ A pozorujíc nakyslou tvář tetinu dodala: „Vždyť vy nemusíte jít.“

„I vždyť my půjdeme,“ pravila její matka. „Já jenom — — myslila — — —“

Nedořekla, co myslela. A obě i se Stanislavou vyšly za ostatními do chodby. Tato chvíle kroutila svými širokými ústy s nepravými, špatně zhotovenými zuby a nasazovala mrzutě na tenounký, svráštělý nosík skřípec pohlížející přísně na záda své neteře Anny, jež před ní běžela po nízkých schodech do prvního patra, kde první otevřela nízké, vykládané dveře s klikou někde blízko země a zvolna vešla.

V

Ve velikém pokoji (který měl vysoká okna, nahoře do polokruhu zděná, a starožitný, vykládaný strop), uprostřed květin a vysokých kostelních, zohýbaných svícňů s hořícími voskovými svíčkami, ležela na marách rakev, krásná, třpytivá, jako z roztaveného zlata navrch, uvnitř pak bílá, plná krajek, květin a obrázků. Mezi tím klidně ležela ztuhlá, napjatá, vyschlá mrtvola hochy, bývalého člověka, který ještě dva dny předtím žil, myslel, cítil, miloval a trpěl. Jeho široká hlava, vysílená dlouhotrvající nemocí, příšerně bledá se vpadlými lícemi a vybledlými, světlými vlásy, připomínala voskové hlavy světců za sklem pod oltáři. I jeho tenké, žluté ručky, svázané bílou stužkou, byly jako z vosku.

Jeho matka tiše předešla ostatní, a odstranivši květináč s jakousi omrzlou, odněkud vypůjčenou květinou, přistoupila až k rakvi. Pak sepjala hnědé, pevné ruce, opřela se jimi o kraj rakev a zahleděla se s nevýslovnou něžností ve tvář svého jedináčka, který po patnácte let byl jejím největším štěstím a blahem, ač ne bez otravy stálého strachu a úzkosti o jeho zdraví a vývoj.

Anna, již přemýšlení o smrti bylo čímsi dráždivě a teskně příjemným (koketovala také často v řeči o umírání), otrásla se a řekla si, že strach, jaký se přirozeně zmocňuje lidí u mrtvol, není než uvyklým. Postavila se na druhé straně rakev, pohládila bledé vlásy na ledové lebce a šeptala cosi, jako by se vyptávala, jaké je to tam, kam zašel, opustiv potulnou, přiklopenou loď!

„Nic, ale nic se nezměnil!“ prohodila paní Máchová ne proto, že by se nebyl změnil. Nebyl si ani podoběn pro ty, již ho po čas nemoci neviděli, ale řekla to proto, že se tak obvykle mluví. Pak pokřižovavši nohy mrtvoly jala se prohlížeti nápisy na gázových stuhách darovaných, křiklavě pestrých věnců z umačkaného, šustivého papíru, které šišlavá židovka s ohromnými, línými očima dlouho převalovala po policích páchnoucího krámků, než se přihodilo, aby někdo z pánů umřel a ona vyprodala najednou celou zásobu.

Na jednom z nápisů paní Máchová našla patrně zalíbení. Stále obracela stužku více ku světlu, jako by nechávala v něm hrát lesk papírových nalepených písmen.

„Svému mladému příteli — doktor Kučera,“ stálo na stužkách. Kývla na Annu a zahrála jí ve světle zlatým nápisem před očima. „Jak je to možné!“ podivila se tato, pohnula nedůvěřivě hlavou a zůstala stát zamyšlena u svíce, na které visel věnec.

Téměř neviditelná, černému špendlíku s korálkem podobná Stanislava křižovala dlouhými, tenkými prstíčky vzduch nad květinami, rakvi se ani zdaleka nepřibližujíc. Pak skrčila jedno koleno k jakési rychlé úkloně a pokřižovala sebe latinským křížem.

Pojednou za rakví a křížem mezi květinami ozvaly se zvuky jako zasyčení a zahučení rozjetého parostroje. Zvuky ty se opakovaly a stávaly se jasnějšími; bylo lze rozeznati, že někdo vši mocí v přestávkách dech do sebe vtahuje, jako by ho chtěl vehnat až někam pod kolena. Všichni tam pohlédli. A teta Sofi sebou tak škubla, že by byla málem rozundala hubené své ručky od sebe.

Mezi vysokými keři vydlužených květin objevila se ženská tvář, podobná barvou i tvarem nové plechové škrabače na brambory, s nosem nahoře ještě jednou tak širokým jako dole a s podivným, ven nakloněným čelem. Byla to dcera Čihákové, myčky o mnoha sukních. Říkalo se jí Čiháče, a ačkoliv byla třicetiletá, mluvilo se o ní v středním rodě. V sále byla proto, aby hlídala rozžatá světla. Když uhlídala všeobecné pohnutí, nechtěla zůstat pozadu, a proto se rozplakala, jak nejvíce uměla: celým tělem. Když poznala, že všichni viděli její bolestnou tvář, přitiskla zástěru k očím a jala se výskat a pištět, jako to činili zjednaní bibličtí pištcí nad zemřelou dcerou Jairovou.

„Naše ubohá jem-nost-pa-ní!“ bylo lze rozeznati ze všech těch nejasných zvuků.

Filipína neodvracela oči z mrtvé tváře svého syna.

„Tak, abychom už šly! Je tu chladno!“ pronesla neobyčejně posvátně teta Sofi, jako by mluvila do prodlouženého půllitru. „Pojď, Filipín, pojď!“ dodala pak něžně.

„A vždyť ho budu mít už než den!“ odvětila tato mírně, jako poslušné dítě, naklonila se k mrtvole a líbala jí v ústa. „Synáčku můj!“ šeptala v tichém pláči. Veliká, nezadržená slza skanula na žlutou,

mrtvou tvář. Něžně a lehce, jako by se bála návykem z nemoci, že ho probudí, setřela ji šátkem.

„Pojď už!“ řekla jí teta Máchová, neboť měla hlad. Vzala ji jemně za loket.

„Miláčku můj, tak jsi mě opustil!“ šeptala matka mrazivě ustydlé hlavě svého syna a líbala ji, rychle pohybujíc rtoma, polibky tak drobounkými, jako jsou kapky podzimního, dlouhotrvajícího deště.

Pak pohladila světlé vlásky, urovnala zkřivený obrázek a krajky na polštáři, a neodvracejíc zarudlé a zaslzené oči od mrtvoly, šla zvolna, tiše ku dveřím.

„Urovnej to, Čiháče!“ nařídila teta Sofi velitelsky. Ráda poroučela, naskytla-li se jí příležitost a omeškal-li to kdo jiný učiniti.

„Musím se rozloučit,“ řekla tenounká Stanislava a jala se dělat nad květinami přepjatě kříže, jako by napodobila pavouky. Pak pokřičovala sebe a uklánějíc se opětně na jedno koleno, jak to činívají kostelníci, přecházejíce kolem hlavního oltáře, vyšla za druhými ze sálu.

V přízemí v kuchyni stál Ferdinand oděn v lovecký, po starším bratrovi přešíitý kabát, který mu visel z ramen. Přeshlapoval z nohy na nohu.

Když hosté vešli, uklonil se tak hluboce, jak to činíval před nejmáštěnějšími kupci, kteří mnoho kupovali a hned platili, přirazil paty k sobě a začal mluvit jako všichni nedočkaví lidé dříve, než ho kdo začal poslouchat:

„Milé tetinky a sestřenko!“ (Ale hlas jeho se ztrácel v šumu hostinské kuchyně.) „Večeře jest připravena, pokoj rezervován, maminka vás očekává, buďte našimi hosty.“

Anně, která zaslechla konec jeho řeči a vzpomněla, že ji dnes proslovil už podruhé bez účinku, zželelo se ho.

„Milý Ferdo, večeřet budeme zde, ale ku spaní bude asi málo místa. Vyříd tedy tetince, že přijdu k vám na noc!“

„Zařídte vše dle své libosti,“ řekl znova Ferda a se zvláštní zálibou opakoval: „Večeře jest připravena, pokoj rezervován!“

Celá skupina žen nevešla dále, ale zůstala státi u dveří, kde očividně překážela. Nikdo jich nepobízel. Hostinský Vačlena jako by o všem